

Міністерство охорони здоров'я України
Національна академія медичних наук України
Наукове товариство гігієністів України

"Майбутнє належить медицині запобіжній ..."
Микола Пирогов

" ГІГІЄНІЧНА НАУКА ТА ПРАКТИКА :
СУЧАСНІ РЕАЛІЇ "

МАТЕРІАЛИ
XV З'ЇЗДУ ГІГІЄНІСТІВ УКРАЇНИ

20–21 вересня 2012 року
(Львів)

Друкарня Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

2012

УДК 613(477)(063)
ББК 51.2(4Укр)я43
Г46

Редакційна колегія:

чл.-кор. НАН України, акад. НАМН України, д.мед.н., проф. *І.М.Трахтенберг* (головний редактор); д.мед.н. *О.І.Турос* (заст. головного редактора); к.б.н. *А.А.Петросян* (відповідальний секретар); чл.-кор. НАМН України, д.мед.н., проф. *В.Г.Бардов*; д.мед.н. *О.В.Бердник*; д.мед.н. *М.П.Гуліч*; д.мед.н., проф. *Ю.Д.Думанський*; д.мед.н. *О.І.Євтушенко*; д.мед.н., проф. *Б.П.Кузьмінов*; д.мед.н., проф. *С.Т.Омельчук*; *С.Г.Пастушенко*; чл.-кор. НАМН України, д.мед.н., проф. *Н.С.Полька*; к.мед.н. *А.М.Пономаренко*; д.мед.н., проф. *В.О.Прокопов*; д.мед.н., проф. *В.І.Федоренко*; д.мед.н., проф. *І.О.Черніченко*; чл.-кор. НАМН України, д.мед.н., проф. *В.І.Чернюк*; чл.-кор. НАМН України, д.мед.н., проф. *О.П.Яворовський*

Відповідальний за випуск

д.мед.н. **О. І. Турос**

Г46 **Гігієнічна наука та практика: сучасні реалії: Матеріали XV з'їзду гігієністів України. 20–21 вересня 2012 року (Львів) / Під ред. акад. НАМНУ, проф., д.мед.н. А. М. Сердюка; акад.НАНУ та НАМНУ, проф., д.мед.н. Ю. І. Кундієва; чл.-кор. НАМНУ, проф., д.мед.н. М. Р. Гжегоцького.**– Львів: Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2012.– 548 с.

ISBN 966-7985-87-3

ISBN 966-7985-89-X (загальний)

Збірка присвячена підсумкам наукових та практичних робіт, що були виконані в період між XIV та XV з'їздами гігієністів України.

У збірці визначені основні напрямки з подальшого розвитку гігієнічної науки та діяльності санітарно-епідеміологічної служби. В ній виділені пріоритети розвитку гігієнічного моніторингу; зосереджена увага на прискорене впровадження наукових гігієнічних розробок в практику санітарно-епідеміологічного нагляду, на удосконалення гігієнічного регламентування хімічних, фізичних та біологічних чинників у навколишньому та виробничому середовищах, в продуктах харчування. Викладені теоретичні питання щодо визначення гігієнічного ризику при дії різних чинників.

До складу збірки увійшли публікації щодо новітніх досягнень у галузі гігієни дітей, підлітків та молоді, медичної екології, радіаційної гігієни, а також інші суміжні роботи з загальної гігієни.

Матеріали призначені для організаторів охорони здоров'я населення, науковців, санітарних лікарів, екологів, біологів, інженерів та інших фахівців, які працюють у галузі охорони здоров'я населення від впливу шкідливих антропогенних чинників.

УДК 613(477) (063)

ББК 51.2(4Укр)я43

ISBN 966-7985-87-3

ISBN 966-7985-89-X (загальний)

© Наукове товариство гігієністів
України, 2012

моделі СГМ для підвищення якості управління здоров'ям дітей підліткового віку та провідні його принципи.

Апробація здоров'язберігаючої технології СГМ дозволила отримати позитивний медико-соціальний ефект – у динаміці навчального року у школярів зросли показники розумової працездатності, знизилась поширеність гіповітамінозів, зменшилась захворюваність, зросли індекс здоров'я і питома вага учнів І групи здоров'я, поліпшилось самопочуття та активність, фізичний і соціальний компоненти, психічний, а також загальний статус якості життя підлітків.

Отже, охорона здоров'я учнів старшої школи є безперервним процесом зі складною структурою, що включає в себе навчання, спосіб життя, внутрішньо шкільні та екологічні чинники. Тому оптимізація охорони здоров'я учнів-підлітків буде успішною лише на основі системного підходу, стрижнем якого є соціально-гігієнічний моніторинг з урахуванням закономірностей формування здоров'я, ідентифікації факторів розвитку та гігієнічних принципів.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОГІГІЄНИ ТА ПЕРВИННОЇ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Богатирьова Р.В., Капустник В.А., Коробчанський В.О., Міхеев В.В.

Міністерство охорони здоров'я України, м. Київ; Харківський національний медичний університет, м. Харків

Одним з найважливіших завдань сучасної профілактичної медицини в аспекті реформування медичної освіти в Україні є, на наш погляд, необхідність пріоритетного розвитку психогігієни – галузі гігієни, яка вивчає закони та закономірності впливу чинників навколишнього середовища на стан психічного здоров'я людини, і має на меті його збереження та зміцнення шляхом впровадження цілеспрямованих заходів з індивідуальної та колективної первинної психопрофілактики. Не викликає сумнівів необхідність зосередження уваги зацікавлених фахівців на розробці сучасної концепції охорони психічного здоров'я населення України, яка повинна включати систему заходів з охорони психічного здоров'я підростаючого покоління, профілактики спадкових психічних хвороб, охорони вагітних жінок від можливих шкідливих впливів на плід, раннього виявлення вад психічного розвитку у новонароджених, гармонізації відносин особистості, включеної в біосоціальні системи життєдіяльності з соціальним середовищем.

Актуальність цієї проблеми для України є беззаперечною у зв'язку з помітними тенденціями, які проявляються у зростанні в структурі захворюваності практично усіх

верств населення України питомої ваги неінфекційних (у т.ч. психічних) хвороб різної етіології. Так, за офіційними даними МОЗ України, біля 1,2 млн людей страждають від психічних розладів різного ступеню важкості; зокрема, у 2007 році було зареєстровано 50 тис. хворих на депресивні розлади і 159 тис. хворих на неврози. Але, фахівці ВООЗ вважають, що значна кількість людей не звертається до лікарів-психіатрів, особливо у випадках «нетяжких» психічних хвороб (депресії, неврози, іпохондрія). Також важливою є та обставина, що постійно зростає розповсюдженість донозологічних порушень психічного здоров'я серед найбільш вразливих контингентів населення.

Слід констатувати що, зростання кількості граничних порушень психічного здоров'я, перш за все, стосується таких груп населення як вагітні жінки та жінки, які перебувають у післяпологовому періоді, а також підлітки, які навчаються у старших класах шкіл, гімназій, ліцеїв та ін., тобто перебувають в одному з «періодів ризику», що пов'язано з необхідністю вибору ними майбутньої професії і подальшої стратегії її набуття. За даними наших багаторічних досліджень було виявлено, що одним з найбільш розповсюджених порушень психічного

здоров'я вагітних жінок та жінок, які перебувають у післяпологовому періоді є депресивні розлади, переважно донозологічного рівня, (у 11,5% обстежених). У підлітків-старшокласників найчастіше діагностувались донозологічні ознаки: іпохондрії, депресії і неврозів (у 20,6%, 27,3% та 24,3% обстежених, відповідно). Саме в цих групах населення існує підвищений ризик розвитку відхилень у нервово-психічній сфері, спочатку, – на донозологічному рівні, а далі – з можливою їх трансформацією у деякі клінічні форми психопатології. Не в останню чергу, слід констатувати необхідність запобігання засобами психогігієнічної корекції формування низки аномалій особистості (перш за все – у підлітків), які можуть маніфестуватись у деяких з них у різних формах девіантної поведінки. У зв'язку з цим, існує нагальна необхідність, по-перше, – наукового обґрунтування створення і функціонування системи донозологічної психодіагностики, налаштованої на своєчасне виявлення у вищезначених контингентів жінок та підлітків певних симптомів, які можна трактувати, як передумову для розвитку деяких граничних психічних станів і, по-друге, розробки конкретних практичних психопрофілактичних заходів, які мають на меті мінімізацію можливості розвитку клінічних форм психічних захворювань у осіб, які, на основі результатів донозологічної психодіагностики, були віднесені до «груп ризику». Зрозуміло, що успішне вирішення цих актуальних завдань потребує не тільки впровадження певних організаційних заходів, але, перш за все, оволодіння лікарями загальної практики (сімейними лікарями), тобто саме тими фахівцями, які, в нових умовах реформування системи медичної освіти, покликані, поряд з лікувальною, займатись профілактичною роботою безпосередньо в сім'ях, основними принципами організації психодіагностичних досліджень донозологічних психічних станів, сучасними методами таких досліджень, і, на

цій базі, оволодіння конкретними методами первинної психопрофілактики задля збереження і зміцнення психічного здоров'я вищезначених та деяких інших груп населення.

Якщо виходити з того, що тільки в 2006 році, у підручнику «Гігієна та екологія» за ред. В.Г. Бардова з'явилась тема *"Психогігієнічні основи оптимізації повсякденної діяльності людини"*, на вивчення якої діючим учбовим планом відведено тільки 2 академічні години, єдиним реальним шляхом вирішення проблеми підготовки лікарів для здійснення реальної психогігієнічної та психопрофілактичної роботи, перш за все, в конкретних сім'ях, є їх навчання на відповідних курсах тематичного удосконалення лікарів, тобто на етапі їх післядипломної освіти.

Першим таким курсом тематичного удосконалення лікарів в Україні, який успішно проводиться на базі Харківського національного медичного університету з 2008 року, став затверджений МОЗ України цикл: *"Психогігієна: гігієнічна донозологічна діагностика та первинна профілактика психічних розладів"*, розрахований на 156 годин. Програмою циклу, зокрема, передбачено оволодіння зацікавленими фахівцями (насамперед, сімейними лікарями) методами дослідження основних психічних функцій людини (на базі комп'ютерних технологій) сучасними психодіагностичними методиками, що в кінцевому рахунку, має на меті удосконалити роботу лікарів з первинної психопрофілактики порушень психічного здоров'я серед особистостей, які відносяться до "груп ризику". І, що головне, навчання на вищевказаному циклі тематичного удосконалення буде сприяти успішному вирішенню проблеми озброєння широкого кола лікарів сучасними методичними підходами, налаштованими на організацію системи донозологічної психодіагностики та первинної профілактики граничних психічних станів серед населення України.